

Cas 5: voluntariat virtual per a l'aprenentatge virtual solidari

Ismael Peña López

ICTlogy Learning Materials Series #2
ISBN 978-84-612-3856-9

Ismael Peña López

Professor dels estudis
de Dret i Ciències Polí-
tiques

www.uoc.edu/coperacion

ipena@uoc.edu

bloc: www.ictlogy.net

Índex de continguts

Introducció			4
1	UOC Cooperació		5
2	Voluntariat virtual: per què i com		6
2.1	El pedagog virtual	6	
3	Aprenentatge virtual solidari: per a què i per a qui		7
3.1	Però... per què l'aprenentatge virtual?	8	
4	Objectius del programa		10
5	Eines bàsiques		11
6	Participació i formació de voluntaris		12
7	Disseny instruccional		13
8	Formació de formadors		14
9	Autoria i continguts		16
10	Coordinació i docència		17
11	Evolució del projecte, sostenibilitat i cercle virtuós		18
11.1	Sostenibilitat i cercle virtuós	18	
12	Alguns exemples pràctics		20
12.1	Formació de formadors de la Creu Roja Espanyola	20	
12.2	ESF: Tecnologies aplicades al desenvolupament humà: cursos bàsics i màster	20	
12.3	Absoo: compartir per a educar	20	

Introducció

"El coneixement és un procés i un producte [...] Com més sap l'equip, menys necessitat hi ha de coordinar activitats."

John M. Carroll, Mary Beth Rosson, i Dennis Neale. Evaluating Computer-Supported Cooperative Work: Models and Frameworks. *Working paper* (Penn State 09.11.2004).

El coneixement és capital en la societat del coneixement. Aquesta aparent tautologia té, tanmateix, dues lectures gens frívoles. D'una banda, en el seu sentit figurat, capital apel·la al que és principal, a la cosa que és important: la necessitat de conèixer –i de no deixar de conèixer– és molt gran en la nostra societat i conceptes com la formació al llarg de la vida han deixat de ser eslògans de venda per formar part, gradualment, d'estratègies vitals.

D'altra banda, el capital com a factor de producció ens fa adonar que, més enllà de la terra, la feina física o la maquinària, el coneixement ha adquirit un paper primordial en el desenvolupament dels pobles i, a diferència de la terra –finita– o la maquinària –cara–, l'adquisició, gestió i aplicació d'aquest coneixement és, amb alguns matisos, a l'abast de qualsevol.

S'entén com una oportunitat per a assolir el benestar. Països subdesenvolupats i en via de desenvolupament i organitzacions que treballen per a la cooperació al desenvolupament s'han llançat a l'apropiació de les tecnologies de la informació i la comunicació amb la finalitat de portar l'aigua al seu molí, de capturar el coneixement i promoure, amb ell, el seu propi desenvolupament.

Diu la dita que "si jo tinc una poma i tu una pera i les intercanviem, ambdós continuem tenint una peça de fruita. Si jo tinc una idea i tu en tens una altra i les intercanviem, ambdós tenim ara dues idees". L'intercanvi de coneixement, afavorit per unes tecnologies que el fan (relativament) fàcil i barat, ha fet de l'aprenentatge virtual una eina potentíssima per a la transmissió de coneixement entre col·lectius habitualment privats de grans recursos. A més, en el procés, l'enriquiment (curricular) és mutu, tant al nord com al sud.

1. UOC Cooperació

UOC Cooperació neix com a Campus for Peace l'any 2000 per a promoure l'ús de les TIC entre els agents de la cooperació al desenvolupament, la solidaritat i la cultura de la pau. L'opció és clara: la Universitat, com a tal, operarà en el món de la cooperació seguint el seu compromís fundacional amb la societat. Per tant, destinarà els seus esforços a crear, difondre i transmetre coneixement en la societat del coneixement. Treballarà, doncs, amb els agents de cooperació per a treure el màxim partit a les intranets, al treball en xarxa i a la Xarxa, a la gestió del coneixement i a la formació en línia:

- Proveirà les ONG i altres agents d'intranets mitjançant les quals es puguin comunicar els diferents participants d'una organització (personal en plantilla, cooperants expatriats, voluntaris, etc.) i gestionar descentralitzadament projectes, campanyes, etc.
- Ajudarà aquestes organitzacions a posar en marxa projectes de formació virtual

Tanmateix, no es tracta tant de proveir d'una tecnologia o d'uns determinats serveis "empaquetats" sinó realment de transmetre el saber fer de la Universitat a les entitats, perquè puguin sospesar els avantatges i inconvenients de treballar amb les TIC, perquè siguin capaços d'organitzar els seus propis projectes de formació virtual (i no "d'encarregar-los" a la Universitat).

El coneixement és, cada vegada més, l'actiu més gran de la cooperació per al desenvolupament: gestionar-lo eficientment i, sobretot, ser capaç de transmetre'l dins de l'organització i cap als beneficiaris de la seva activitat, es converteix en un objectiu prioritari.

2. Voluntariat virtual: per què i com

Tanmateix, a més d'un compromís amb la societat, la Universitat té un compromís (doble) envers la seva pròpia comunitat universitària. D'una banda, un objectiu més visible relatiu a la sensibilització, a l'educació en valors dins del currículum acadèmic de la comunitat esmentada. D'altra banda, i com a universitat virtual que ha pogut donar un servei de formació a qui no hi podia accedir per la via tradicional, s'hi afegeix la necessitat de poder donar una "sortida solidària" a qui, pels mateixos motius que estudia a distància, pot i vol cooperar per al desenvolupament des de casa seva i per mitjà de l'ordinador: el mou el factor temps, a causa d'una disponibilitat horària més petita, una menor flexibilitat d'agenda i motivat per obligacions familiars, obligacions professionals; el mou també el factor espai, és a dir, una menor mobilitat o una llunyania impossibilitadora de l'acció solidària per la dificultat de desplaçar-se a la seu d'una ONG o bé viatjar a un projecte de camp.

La necessitat de la asincronia i la ubiqüitat, unida a un perfil de l'estudiant a distància, també sensiblement diferent –centrat en els trenta-cinc anys d'edat, amb llarga experiència professional, en molts casos amb una formació dilatada acadèmica– en fan el "gestor del coneixement" per excel·lència en la cooperació al desenvolupament: algú que té un vast coneixement sobre un tema, que aporta experiència professional i que opta per les TIC com a eina de treball.

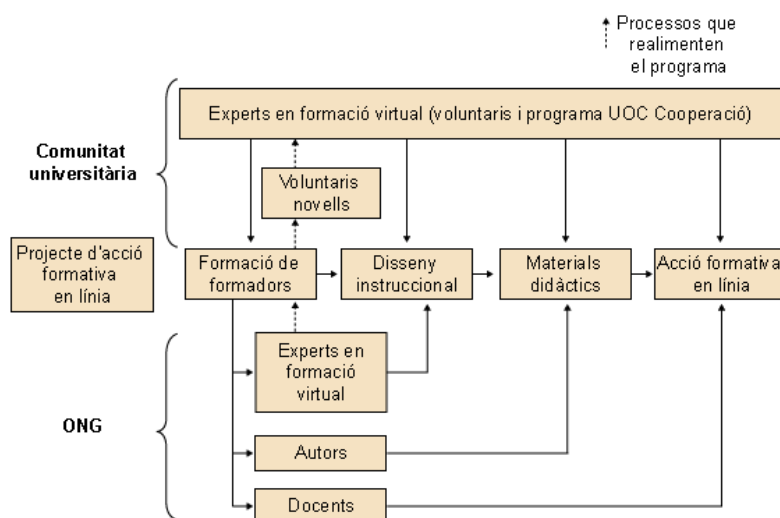
2.1. El pedagog virtual

Encara que l'experiència de la UOC Cooperació s'estén en diversos camps del saber, és cert que els experts en la transmissió del coneixement, els pedagogs, han estat i continuen sent l'estrella del programa. S'afegeix als factors anteriors, a més d'un esperit solidari, la necessitat de completar el propi desenvolupament curricular, adquirit en la carrera o en l'experiència professional, amb una aplicació pràctica, en un context definitivament diferent de l'educació formal, molt més canviant i flexible; un destinatari de la formació completament heterodox, tant en conjunt com individualment; un projecte col·laboratiu, en què docent i discent es confonen, especialment en les fases d'elaboració i avaluació del disseny instruccional; i evidentment, per l'entorn, la virtualitat, on no solament canvia el canal en què té lloc la formació, sinó que promou reflexions profundes sobre el model pedagògic que s'ha d'aplicar, especialment des de l'enfocament constructivista.

3. Aprenentatge virtual solidari: per a què i per a qui

Tres són els factors principals que porten organitzacions compromeses amb la solidaritat –bàsicament ONG, però també organitzacions governamentals– a dur a terme programes de formació que, juntament amb l'ajuda de la UOC, poden trobar el seu vessant virtual:

Esquema del programa de capacitació ONG per a la posada en marxa d'una acció de formació virtual

- **Formació de personal propi**, cooperants i voluntaris en habilitats de gestió de l'organització, de projectes o capacitats d'àmbit general. Exemples:
 - La Creu Roja Espanyola imparteix una infinitat de cursos de tot tipus per als seus voluntaris, col·laboradors, personal, etc. Alguns d'aquests cursos, majoritàriament presencials, guanyarien en flexibilitat i eficiència si es fessin de forma virtual. La Creu Roja Espanyola forma els seus responsables de formació en cursos de Formació de formadors en entorns virtuals d'aprenentatge perquè estiguin preparats per a convertir a la virtualitat els seus cursos presencials.
 - Altres organitzacions com ara Unicef o Enginyeria Sense Fronteres Catalunya formen el seu personal en habilitats com ara disseny de pàgines web, tecnologia aplicada al desenvolupament humà, gestió de projectes, etc., capacitats bàsiques en el bon desenvolupament de les seves responsabilitats.

- **Sensibilització** de la societat en els temes en què l'organització és experta, per exemple cursos sobre cultura de la pau, drets humans, gènere, etc.
 - Amnistia Internacional Espanyola està desenvolupant un curs virtual de Formació d'educadors en drets humans, perquè professors de primària i secundària puguin incorporar continguts de l'àmbit dels drets humans en les seves assignatures.
- **Capacitació per al desenvolupament**; és a dir, la formació/educació com a projecte de cooperació per al desenvolupament en regions en via de desenvolupament o col·lectius amb risc d'exclusió.
 - El projecte Absoo, liderat per la Fundació IWith.org, va formar professors de llar d'infants, primària i secundària de la República Dominicana, Mèxic i Guatemala en diferents aspectes com l'alfabetització digital o continguts específics relatius a la pedagogia.

En els tres casos es du a terme un desenvolupament curricular de qui rep la formació, més relacionat amb la formació al llarg de la vida en els dos primers casos, o bé un desenvolupament curricular bàsic o professional en el tercer cas.

3.1. Però... per què l'aprenentatge virtual?

Les ONG han detectat alguns avantatges que una formació virtual els ofereix davant d'una formació presencial tradicional:

- Incrementa l'accessibilitat a la formació, superant barreres de temps i espai. En el cas de la Creu Roja Espanyola, els seus voluntaris resideixen a tot el territori espanyol, mentre que els centres formatius es localitzen a les principals ciutats de l'Estat.
- És possible adaptar i personalitzar l'acció formativa, incorporant col·laboracions nord-sud, qüestions d'interculturalitat, sensibilitat sobre la problemàtica local, etc. En el projecte AbSoo, alguns materials didàctics els van adaptar o desenvolupar –en edicions posteriors– els mateixos estudiants, els voluntaris que havien après dels primers cursos, etc.
- Apareixen economies d'escala que fan sostenible la formació augmentant la replicabilitat o per a, simplement, fer-la possible econòmicament. Moltes vegades, desplaçar els formadors o els estudiants a l'altra vora de l'Atlàntic és, simplement, impossible econòmicament. Un model de formació virtual, amb continguts i plataforma cedits per la universitat o desenvolupats per voluntaris, i una docència impartida també per voluntaris, és pràcticament gratuït.

- Per a realimentar el procés per mitjà de la formació de formadors, i "retenir" els experts lligant-los virtualment. En el cas de la Creu Roja Espanyola o Enginyeria Sense Fronteres, els professors que imparteixen un curs solen ser estudiants de l'edició anterior.

4. Objectius del programa

El programa "Capacitació ONG" pretén un apoderament *empowerment*) de les ONG amb els coneixements necessaris (metodologia, procediments, eines, etc.) perquè puguin posar en marxa els seus propis projectes de formació virtual. No es tracta, doncs, d'un encàrrec que l'ONG fa a la UOC Cooperació, sinó tot el contrari. Quan una ONG –o qualsevol altra institució que treballa per a la cooperació al desenvolupament– presenta a la UOC Cooperació un pla de formació virtual que pretén dur a terme i exposa quins són els recursos (humans, materials, financers, etc.) de què disposa. El que l'equip de la UOC Cooperació fa llavors –i s'entén per equip tant el personal de la UOC com els voluntaris– és estudiar la viabilitat del projecte, els seus factors crítics i, sobretot, els passos que cal seguir per a crear una capacitat dins de l'ONG perquè pugui dur a terme el projecte de formació esmentat. Es tracta, doncs, que el personal de l'ONG aprengui fent, aprengui posant en marxa una formació virtual, o dit d'una altra manera, es programa una alfabetització funcional o una capacitació en competències partint d'un model constructivista.

5. Eines bàsiques

Tota la interacció –o una gran part– té lloc en una intranet que, alhora, s'utilitzarà per a impartir la formació en línia. És, doncs, una intranet de formació o entorn virtual d'aprenentatge (EVA), que per norma general és el campus virtual de la UOC: exactament el mateix en el qual es formen milers d'estudiants de grau i de postgrau, amb un mètode i un entorn amb eficàcia i qualitat provada al llarg dels anys.

Aquest EVA és accessible des de qualsevol ordinador connectat a Internet, per la qual cosa els requisits per seguir i produir un curs són poc més que l'ordinador, un navegador, un paquet d'ofimàtica comuna i, és clar, una connexió a la Xarxa que, per a fer-ho fàcil, no fa falta que sigui de banda ampla.

6. Participació i formació de voluntaris

El primer pas que cal realitzar en un projecte de "Capacitació ONG" (és a dir: formar una ONG mentre, alhora, s'implementa un projecte de formació virtual) és seleccionar l'equip. El que en un primer estadi va ser iniciativa exclusiva de la Universitat i, per tant, protagonitzada pel seu personal en plantilla, ha derivat, per motius de sostenibilitat del projecte, i per sensibilitzar la resta de la comunitat universitària, al fet que siguin els voluntaris qui passin a liderar-lo.

Els voluntaris són escollits entre els candidats partint d'unes tasques específiques i, d'acord amb elles, segons un perfil determinat. Malgrat que la majoria de voluntaris demostren tenir unes aptituds més que competents, el que és habitual és que segueixin una formació prèvia a la seva participació en el projecte i, més endavant, passin a formar part d'un grup de treball amb voluntaris veterans en què sí que ja posaran en pràctica els seus coneixements. D'aquesta manera s'aconsegueixen tres objectius:

1. d'una banda, que adquireixin una formació amb un cert caràcter formal,
2. d'una altra, que adquireixin una formació pràctica, i
3. finalment, que un equip inicial de voluntaris es converteixin en dos equips amb voluntaris veterans i voluntaris novells, garantint-se no solament la sostenibilitat del programa de cooperació a llarg termini sinó fins i tot el seu creixement.

Sens dubte, la realitat no té sempre un disseny tan pulcre i els equips de voluntaris, la seva formació, etc., acaba obeint més a les necessitats del moment que a la fidelitat a les matemàtiques.

7. Disseny instruccional

La primera tasca que cal realitzar en un projecte de capacitatció ONG que tingui com a resultat final la realització d'un curs és tenir clar què es fa. Sota l'epígraf de "Disseny instruccional" s'agrupa, de fet, molt més que el que fa referència estrictament al disseny esmentat, incloent-hi qüestions de gestió acadèmica, de planificació docent, etc.

L'equip mixt de voluntaris i de personal de l'ONG treballarà a definir amb el màxim de concreció possible tots i cada un dels punts essencials del projecte. Per a això es fa una fitxa del projecte que contingui els apartats següents:

- Informació preliminar: entitat promotora, descripció de l'entitat, descripció genèrica de l'acció.
- Descripció detallada del projecte: títol, objectius, destinataris, planificació, continguts i recursos, calendari, activitats i avaluació.
- Planificació i producció del projecte: responsables i responsabilitats, calendari de les accions, pressupost.
- Avaluació del projecte i certificacions.

L'objectiu d'aquesta fitxa no és solament recollir el màxim d'informació per a detectar, com en el tercer punt, responsables i assignar-los tasques, sinó que forma ja part de la mateixa capacitatció que rep l'ONG en metodologia d'aprenentatge virtual: en el procés de comprendre el significat i la justificació de cada un dels apartats, de fer l'exercici de completar-los i de detectar les manques i necessitats, es crea ja una dinàmica d'aprenentatge en la manera de fer amb un alt interès pedagògic.

8. Formació de formadors

Una de les primeres mancances que una organització percep a l'hora d'iniciar un procés de formació –del tipus que sigui– és que el seu personal és expert en determinades àrees de coneixement però no necessàriament en el seu ensenyament. Un expert en gestió d'ONG pot ser que no tingui formació i/o experiència en docència. Pel que fa a la formació en línia, això ocorre pràcticament sempre, ja que és, encara, un tipus de formació molt poc estesa.

Per a resoldre aquesta manca, la UOC Cooperació programa tres nivells de formació de formadors: Introducció a la formació en línia, Formació de formadors i Disseny d'accions formatives en la virtualitat. Aquests cursos els fan tant formadors com tots aquells agents que confluïran en el procés de producció d'una acció formativa en línia: dissenyadors instruccionals, autors, coordinadors, docents, avaluadors, etc. Els cursos són impartits per equips de voluntaris virtuals, dins del mateix entorn virtual d'aprenentatge, i amb materials didàctics creats expressament per als cursos respectius. L'objectiu final de la sèrie de cursos és, una vegada més, triple:

1. que els participants en la posada en marxa d'una acció virtual, el personal de l'ONG, adquireixin uns coneixements formals sobre els camps de l'aprenentatge virtual;
2. que apliquin immediatament o bé que facin una reflexió pràctica de l'aplicació dels coneixements adquirits al projecte que tenen entre mans i el desenvolupament del qual van seguint, normalment paral·lelament, amb el grup de voluntaris que els acompanya en el disseny instruccional, seguint la fitxa del projecte; i
3. que els voluntaris encarregats de la formació de formadors i que havien rebut el curs anteriorment puguin fer una formació pràctica i, a més, incorporar els seus dubtes en els continguts del curs, adaptant-los a la realitat dels futurs estudiants, que tindran un perfil i unes necessitats similars als actuals.

Encara que, com en la realització de qualsevol acció formativa, la complexitat sigui molt gran i siguin molts també els aspectes que calgui tenir en compte, en la formació virtual el recalament es fa sovint en el canvi de rol que tenen, d'una banda, el docent i, d'altra, els continguts. En el fons, el principal canvi de rol succeeix en el discent. En la formació virtual, a diferència del que acostuma a passar en la virtualitat, l'estudiant ha de ser molt més proactiu i "atansar-se" als materials formatius i al docent, ja que el contrari (que els llibres s'obrin davant d'una persona per art de màgia) no succeirà.

Tanmateix, ja que el discent no sol participar en el disseny formatiu, s'intenta resoldre aquesta manca amb la participació recursiva de voluntaris i futurs formadors a l'hora d'anar a cursos i impartir-los des de diferents aproximacions: és a dir, que aquells que seran formadors vagin primer als cursos i sentin a la seva pròpia pell el que significa aprendre

en la virtualitat. Així, com mirant-se en un mirall, quan es converteixin en formadors podran comprendre molt millor com se sentirà l'estudiant en haver de ser ell qui porti la iniciativa de la formació.

9. Autoria i continguts

Com es comenta en l'apartat anterior, els autors van a cursos de formació de formadors perquè puguin incorporar el diferent discurs de la formació virtual a l'hora de produir contingut. Ja que aquest contingut, i la seva representació física en materials didàctics, és important en la formació en línia, els experts en la matèria han de tenir present constantment a qui es dirigiran, des de quin entorn i en quin suport és millor que presentin la seva experiència.

Els autors, doncs, reben una formació i, juntament amb el personal encarregat del disseny instruccional i amb l'ajuda de voluntaris virtuals, són els responsables que els objectius, la planificació del curs, els continguts, etc., estiguin plenament integrats els uns amb els altres per a no causar distorsions en el disseny del curs. Tota interacció sol succeir en el mateix entorn virtual d'aprenentatge perquè tots i cada un dels actors de l'acció formativa siguin conscients del terreny de joc on la formació tindrà lloc. El fet que aquesta interacció succeeixi també virtualment ajuda a fer-se una composició de lloc, comprendre els avantatges i inconvenients del mitjà, etc.

Aquests autors poden tenir orígens diferents i ser una contribució o bé de la mateixa ONG -que els té en plantilla o localitzats ja que formen part del seu "sector"- o bé poden ser captats, una vegada més, de dins de la comunitat universitària, passant llavors a engrossir les files dels voluntaris virtuals.

Els autors van redactar els continguts i els va validar l'equip multidisciplinari que es presenta en la posada en marxa de l'acció formativa. Si l'autor no és prou destre en programació multimèdia i els materials didàctics ho requereixen, un nou actor s'afegeix al grup i s'encarrega d'adaptar el contingut digital al format que s'hagi convingut per a presentar els materials a l'aula. Entre l'autor i el dissenyador multimèdia s'afegeixen altres voluntaris que faran un monitoratge pedagògic del procés de conversió del contingut a material didàctic.

Sens dubte, en funció del projecte, els rols els poden dur a terme més o menys persones, i de vegades és l'autor qui redacta, supervisa i valida pedagògicament i produeix el material, o bé es reparteixen en un equip de diferents persones.

10. Coordinació i docència

De la mateixa forma que els materials didàctics adquireixen una importància rellevant en la formació virtual, s'opera també un canvi de rol profund en el docent, que passa de ser el coneixedor –i transmissor– d'uns continguts a ser, principalment, el dinamitzador de l'aula i facilitador de la formació. Això no significa que no hagi de dominar l'àrea de coneixement, però la seva tasca més àrdua se centrarà en la motivació de l'estudiant i en el fet de resoldre, a més dels problemes i dubtes relatius a la docència, els problemes i les vicissituds relatius al fet mateix d'estudiar a distància i per mitjà d'una plataforma virtual.

Mantenint aquest canvi, l'equip multidisciplinari –voluntaris, personal de l'ONG– dissenya i escull l'equip docent que permetrà aquest tipus de dinamització. Si es parlava de l'elecció i formació d'un autor la principal comesa del qual és crear uns materials didàctics amb més protagonisme del que és habitual, és ara el torn d'elegir i formar els docents que duran a terme la formació.

Aquests docents poden ser el mateix personal de l'ONG o bé captar-los en el si de la comunitat universitària. En qualsevol cas, seguiran una formació de formadors que, segons la seva experiència i els seus coneixements previs, es basarà en els dos primers cursos del cicle o bé el segon. El tercer curs o nivell, per la seva profunditat, és específic de coordinadors i promotors del projecte formatiu, encara que sovint tots els que prenen part en el disseny i posada en funcionament del curs acaben seguint-lo.

Una vegada finalitzat el curs i integrats en el seu equip promotor, es familiaritzen amb els objectius del curs, els materials didàctics, el públic objectiu, etc., i participen en el disseny de l'aula virtual, en què ja són responsables d'incorporar els continguts, el pla docent i dur a terme la docència i les diferents avaluacions dels estudiants. En molts casos, també pertany al docent la preparació de les activitats i les proves d'avaluació, encara que pot compartir-se amb autors o amb els dissenyadors instruccionals.

11. Evolució del projecte, sostenibilitat i cercle virtuós

Després de quatre anys d'experiència del projecte "Capacitació ONG", amb la concurrència de voluntaris virtuals per a formar virtualment les ONG perquè, al seu torn, puguin posar en marxa accions formatives en línia, es detecten tres fases molt clares en l'esdevenir o en l'estratègia del desenvolupament del projecte.

La primera, referent als dos o tres primers anys, és una actuació reactiva per part de la UOC Cooperació a les necessitats de les ONG. Dit d'una altra manera, davant d'una sol·licitud de col·laboració, es fa una actuació "sota demanda", convocant els voluntaris, creant els cursos, els materials didàctics, etc.

Una segona fase, iniciada gradualment a partir del tercer any i que es culminarà un o dos anys després, és la progressiva programació temporal –generalment per semestres– de les accions docents, tant les internes (formació de formadors) com les que són fruit del disseny instruccional realitzat per les ONG. En aquest sentit, s'ha aconseguit poder programar per endavant el nombre d'edicions de cada un dels cursos de formació de formadors (Introducció a la formació en línia, Formació de formadors i Disseny d'accions formatives en la virtualitat) i els anomenats curs ONG, oferta formativa virtual de les ONG cap al públic en general. Això permet, sobretot, organitzar millor els recursos, especialment els recursos humans voluntaris, optimitzar el nombre d'edicions de cada curs i els seus participants, evitar repeticions i aprofitar sinergies, etc.

Finalment, una fase ja iniciada "que s'ajunta amb l'anterior" i que hauria de ser l'estadi final que es vulgui assolir, es tractaria d'aconseguir no solament una planificació en el temps, sinó una planificació estratègica dels tipus de cursos que es vulguin fer, considerant tant la seva durada (de poques setmanes a diversos cursos acadèmics) i la seva certificació (sense certificació fins a titulacions oficials) com la seva temàtica (cobrint les diferents àrees del coneixement associades a la cooperació al desenvolupament). Això permetria aprofitar no solament els recursos disponibles en un moment determinat, sinó planificar-ne a llarg termini la utilització, i dissenyar les estratègies de creixement més pertinents basades en les necessitats formatives de les ONG i altres organitzacions que treballen en l'àmbit de la cooperació al desenvolupament.

11.1. Sostenibilitat i cercle virtuós

La planificació efectuada fins ara ha permès, com a èxit més important, la sostenibilitat del projecte, basada en la reintroducció en el "sistema" com a docents d'aquells que han seguit una formació, la compartició i reutilització de recursos formatius i la replicació de grups de voluntaris virtuals.

D'una banda, només si els discentos es converteixen en docents i reproduïxen el projecte, es garanteix que la disponibilitat de docents augmenta, que el saber s'expandeix i que el saber esmentat pot anar evolucionant, adaptant-se a les necessitats reals dels destinataris de la formació. En pro-

jectes de cooperació al desenvolupament, en què el voluntariat té un índex elevat de rotació, tenir preparat un "recanvi" es fa essencial: no hi haurà ningú que estigui tan motivat i, alhora, que conegui tant el projecte de formació, tant dels seus punts forts com de les seves debilitats, com aquella persona que acaba de rebre una formació per a convertir-se en aquest formador, i, a més, en incorporar-s'hi activament, ajuda a reforçar o pal·liar el projecte, segons sigui el cas.

D'altra banda, la concepció dels recursos formatius –especialment els materials– com ara mòduls independents intercanviables i recombinables, permet assolir economies d'escala i alts nivells d'eficiència en la part sens dubte més laboriosa de la formació virtual. Molts cursos s'han construït partint de petites modificacions de materials existents, ja sigui personalitzant-los amb continguts nous o bé retallant allò que no convenia perquè ja s'havia superat o per falta de temps en plans formatius molt curts.

Finalment, l'esquema que incorporin els voluntaris virtuals en els cicles formatius i, posteriorment o paral·lelament, els equips de treball amb responsabilitats pràctiques, permet, com en el cas dels discents convertits a docents, replicar el model a llarg termini i, en el millor dels casos, ampliar el públic objectiu amb un nombre més gran de cursos i edicions en marxa.

El fet que tant equips com aules d'estudiants estiguin compostos per experts en aprenentatge virtual i el treball col·laboratiu de la Universitat, voluntaris virtuals i personal de les ONG, enriqueix al màxim el resultat final i fa que, a la llarga, uns i altres puguin adoptar els rols que inicialment els eren més aliens.

12. Alguns exemples pràctics

12.1. Formació de formadors de la Creu Roja Espanyola

Amb un objectiu específic de donar coneixements bàsics sobre metodologia i aplicacions de la formació virtual a tots els responsables de formació de la Creu Roja Espanyola a tot el territori espanyol, el que es pretenia a mitjà o llarg termini era la gradual incorporació de (o substitució per) la formació virtual en els programes de formació presencial i formació a distància de voluntaris i simpatitzants de la Creu Roja. Entre els motius: la possibilitat de fer més edicions, de fer arribar la formació a un públic més ampli (per motius de mobilitat o motius de disponibilitat de temps), d'aprofitar economies d'escala, etc.

Els cursos es van fer primerament i exclusivament amb voluntaris del programa de la UOC Cooperació, als quals més endavant es va afegir personal de la Creu Roja Espanyola per a incorporar continguts específics sobre l'organització.

12.2. ESF: Tecnologies aplicades al desenvolupament humà: cursos bàsics i màster

Amb l'objectiu de sensibilitzar la població –especialment al sector de l'enginyeria– sobre les possibles aplicacions de la tecnologia en el desenvolupament humà (energia, recursos naturals, etc.), Enginyeria Sense Fronteres Catalunya (ESF) va posar en marxa una bateria de cursos virtuals que anaven des de meres iniciacions a la temàtica, de curta durada i sense titulació, fins a un màster de dos anys de durada i titulació oficial de la Universitat Oberta de Catalunya.

Com que ESF ja disposava dels experts en continguts i docents en formació presencial, el treball es va centrar sobretot en la formació de les persones esmentades al nou canal de formació, la virtualitat, i a la producció de materials didàctics multimèdia realitzats de forma compartida per voluntaris de l'ONG i per l'equip tècnic de la Universitat.

12.3. Absoo: compartir per a educar

Entenent l'educació com una de les eines de desenvolupament més potents, i després d'una sèrie de projectes de provisió d'infraestructures de tecnologies de la informació i la comunicació (ordinadors, servidors, connectivitat, perifèrics, etc.), la Fundació IWith va impulsar el projecte "Absoo: compartir per a educar" amb la finalitat de fer una formació (virtual) de qualitat a formadors de primària i secundària de zones rurals de Guatemala, Mèxic i la República Dominicana.

A diferència dels dos projectes anteriors, en què el públic objectiu i les metes estaven clarament definits, en aquest cas va haver de definir una tasca ingent amb el màxim de detall de les necessitats de la població beneficiària del projecte, establir el millor itinerari de desenvolupament

Passada aquesta primera fase, hi va haver una sèrie de formacions en introducció a l'ofimàtica, Internet i la formació virtual, i, finalment, es va dotar de beques els estudiants més excel·lents perquè poguessin continuar cursos de la Universitat Oberta d'estiu sobre diferents disciplines. El disseny curricular, el disseny instruccional dels diferents cursos, la producció de materials didàctics i la impartició de la docència, els van dur a terme equips multidisciplinaris provinents de tots els àmbits (estudiants, docents, personal de gestió) de la Universitat.

